

Література

1. Тупичев М. Отказ от иска и мировое соглашение как основание прекращения производства по делу // Сов. юстиция. – 1963. – № 23. – С. 10.
2. Орлова Л.М. Права сторон в гражданском процессе. – Минск: Изд-во БГУ, 1973. – 192 с.
3. Комментарий к Гражданскому кодексу РСФСР / Отв. ред. С.Н. Братусь, О.Н. Садигов. – М.: Юрид. лит., 1982. – 680 с.
4. Гражданское процессуальное право России: Учебник для студ. высших учеб. заведений, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / А.Т. Боннер, Н.А. Громошина, Р.Е. Гукасян и др.; Отв. ред. М.С. Шакарян. – М.: Былина, 1996. – 400 с. – (Авт. главы – И.М. Пятилетов).
5. Пятилетов И.М. Распоряжение сторон гражданскими материальными и процессуальными правами в суде первой инстанции: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1970. – 23 с.
6. Гукасян Р.Е. Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве. – Саратов: Приволжское книжное изд-во, 1970. – 200 с.
7. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права: Навч. посіб. / За заг. ред. Р.О. Куйбіди, В.І. Шишкіна. – К.: Старий світ, 2006. – 256 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України // <http://www.rada.gov.ua>.
9. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV // <http://www.rada.gov.ua>

УДК 343.13+342.925

В.Г. Пожар

СХОЖІСТЬ ТА ВІДМІННІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В КРИМІНАЛЬНОМУ ТА АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

На сьогодні представництво – це один із найкраще розвинутих міжгалузевих правових інститутів, а діяльність з представництва є однією з найпоширеніших форм практичної діяльності юриста. У той самий час його норми потребують постійного вдосконалення, оскільки право, будучи регулятором суспільних відносин, не може саме не піддаватись впливу таких відносин, а значить, потребувати визнаної державою зміни.

Очевидно, що представництво в кожній галузі має свої особливості, які визначаються особливостями її предмета та методу регулювання. На думку О.Л. Невзгодиної, конкретний зміст терміна «представництво» визначається його галузевою належністю, метою та завданнями представництва в тій чи іншій галузі права [4, с. 11]. Однак у той самий час існують принципи механізму його застосування, які визначають саму сутність правового представництва і, відтак, є спільними для його використання у всьому різноманітті взаємин між людьми.

Потрібно зауважити, що особливості застосування цього інституту в різних галузях права, попри універсальність його основних принципів, надають йому рис відповідних галузей. Тому, напевне, представництво не потрібно розглядати у відриві від конкретної галузі права, у зв'язку з чим має йтися про представництво в цивільному праві, представництво в цивільному процесі, пред-

ставництво в адміністративному судочинстві, представництво в кримінальному процесі тощо, як про окремі юридичні явища.

Можна виділити такі загальні риси представництва в кримінальному та адміністративному судочинстві.

По-перше, процесуальне представництво, з огляду на специфіку процесуальної діяльності, спрямоване на надання допомоги в реалізації процесуальної функції та суб'єктивних прав відповідного учасника процесу.

Вказана особливість породжує іншу суттєву відмінність: представник у процесі бере участь, як правило, одночасно з особою, яку він представляє, у той час як у матеріальних галузях (наприклад, цивільному праві) він заміщає того, кого представляє [1, с. 34; 7, с. 41]. Виняток з цього правила становить представництво, здійснюване законним представником щодо недієздатних, які в процесі участі не беруть або їх самостійна участь обмежена.

На думку В. Адаменка, заборона спільної участі в процесі призвела б до обмеження представником прав того, кого він представляє [8, с. 26]. З іншого боку, складність процесуальної діяльності змушує учасника процесу користуватися допомогою представника. Ось чому представництво в процесі є діяльністю, спрямованою на надання допомоги учасникові процесу, а не на його заміщення. Останнє хоча й існує, проте допускається не завжди.

По-третє, у процесі можливе залучення кількох представників, що загалом не допускається в праві матеріальному. Так, у цивільному праві можлива лише заміна представника. Це положення знову базується на первинній меті представництва в процесі – наданні допомоги учасникові, а не вчиненні за нього окремих дій.

По-четверте, у матеріальному праві обсяг повноважень представника (окрім випадку законного представництва) визначає сам довіритель. У процесуальному праві повноваження представника, як правило, визначені законом і він самостійний у їх реалізації. «Судовий представник, – вказував В. Андреев, – сам здійснює процесуальні права та обов'язки особи, яку представляє, сам користується самостійними процесуальними правами, які часто не залежать від волі представляюваного» [1, с. 33-34]. На думку І. Гльїнської, Л. Лесницької, «представники сторін, діючи від імені й в інтересах представляюваного, здійснюють процесуальні права і виконують процесуальні обов'язки своїх довірителів. Судовий представник у процесі здійснення своєї представницької діяльності має також самостійні процесуальні права і несе процесуальні обов'язки, що в ряді випадків не залежать від волі того, кого він представляє» [9, с. 14].

Уявляється, що ці загальні ознаки властиві так чи інакше будь-якому правовому представництву. Разом з тим представництво в адміністративному судочинстві різниться від представництва кримінально-процесуального.

Як вказує В. Андреев, «представництво в кримінальному процесі має свою специфічну форму переломлення. Будучи виступом захисника від імені обвинуваченого (підсудного), представництво в кримінальному процесі повинно вмістити в собі характерну для нього специфіку. Адвокат (представник) не може замінити обвинуваченого в процесі, оскільки процесуальна фігура остан-

нього включає і такі права та обов'язки обвинуваченого, які можуть бути виконані ним тільки особисто» [1, с. 29]. Так само законний представник обвинуваченого, представник потерпілого не є суб'єктом, який здатний реалізувати всі права представляюваного учасника справи (наприклад, право давати показання). З цього випливає перша особливість представництва в кримінальному процесі: представник, здебільшого, не може перебрати на себе всіх процесуальних прав та обов'язків представляюваного.

Друга відмінність полягає в об'єкті, який захищається. Таким об'єктом є кримінально-правові та кримінально-процесуальні інтереси. Матеріальні – це захист від обвинувачення та охорона матеріальних благ, порушених злочином. Процесуальні – найбільш повне здійснення представником усіх процесуальних прав особи, яку він представляє. Крім того, відмінність між кримінальним процесом і адміністративним – в обсягу прав представників, що обумовлено домінуванням принципу публічності в першому і диспозитивності в другому. І хоча елементи диспозитивності мають широке поширення у справах приватного обвинувачення, кримінальний процес за своєю суттю є процесом публічно-правовим, оскільки завдання притягнення до відповідальності винних у скоєнні злочину за ст. 4 КПК покладається на відповідні державні органи.

Представники різних учасників процесу вступають у процесуальні відносини, на відміну від адміністративного судочинства, не тільки з судом. У зв'язку з цим кримінальний процес передбачає такі стадії, як порушення кримінальної справи і досудове розслідування, та, відповідно, такі учасники кримінального процесу, як потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, цивільний позивач та цивільний відповідач, з'являються або можуть з'явитися в кримінальній справі вже на цих стадіях. Їхні представники вступають у процесуальні відносини також і з особою, яка провадить дізнання, слідчим або прокурором при здійсненні ним нагляду за слідством та дізнанням. Відповідно й обсяг прав та обов'язків представників у кримінальному процесі буде більшим.

Процесуальна діяльність представника також відрізняється своєрідністю. Так, доведення цивільного позову, пред'явленого в кримінальній справі, проводиться за правилами, встановленим КПК України. У зв'язку з цим представник перестає бути своєрідним двигуном процесу. Обов'язок доказування характеру та розміру шкоди, завданої злочином, відповідно до ст.ст. 22, 64 КПК, покладається на особу, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора. На представника цивільного позивача покладається лише обов'язок на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора і суду пред'являти всі необхідні документи, зв'язані із заявленим позовом (ст. 50 КПК). В адміністративному судочинстві за загальним правилом кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, а суд лише сприяє в реалізації цього обов'язку і витребує необхідні докази (ст. 71 КАС).

В адміністративному судочинстві законне представництво виникає безпосередньо з огляду на спорідненість осіб або інших юридичних фактів (ст. 56 КАС), у той час як у кримінальному процесі такі відносини не породжують автоматичної участі особи у справі як законного представника, а потребують процесуального

оформлення статусу цього суб'єкта через процедуру допуску до справи, тобто після винесення відповідної постанови (ухвали) про допуск представника до участі у справі (ст. 52 КПК).

На відміну від КПК, новий КАС дає більш детальну регламентацію інституту представництва. КПК не встановлює конкретні вимоги до осіб, які можуть бути представниками, і залишає цей перелік осіб відкритим на розсуд особи, яка веде провадження у справі. Норма КАС встановлює, що представником може бути фізична особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність (ч. 2 ст. 56 КАС). КАС досить чітко відмежовує договірне та законне представництво (ст. 56 КАС), чого не має в КПК, де в основному у ст. 52 йдеться про договірне представництво. КАС визначає й коло осіб, які виступають у процесі через своїх законних представників, і коло самих законних представників, тоді як КПК чітко визначає лише коло осіб, які можуть бути законними представниками. Згідно із ст. 56 КАС законні представники це батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Таке формулювання є більш вдалим, ніж те, що закріплено в КПК (п. 10 ст. 32 КПК), бо відповідає реаліям сьогодення. Крім того, це положення суперечить деяким нормам Сімейного кодексу (ст.ст. 154, 172, 232, 262, 244, 245, 252), які передбачають більш широкий перелік осіб, які могли б стати законними представниками в кримінальному процесі і захищати їхні інтереси. Це могли б додатково бути: усиновителі, дід, баба, брат, сестра, мачуха, вітчим, патронатний вихователь, повнолітні діти щодо своїх батьків чи усиновителів. У КАС цей перелік є відкритим і відсилає нас на інші норми закону, тому можливе посилення на вказані норми Сімейного кодексу для участі у справі цих осіб як законних представників.

В адміністративному судочинстві підприємства, установи, організації виступають через своїх законних представників, коло яких визначено в КАС, – це їхні керівники чи інші особи, уповноважені законом, положенням, статутом (ч. 7 ст. 56). У кримінальному судочинстві юридичні особи виступають також через своїх представників, але ст. 52 КПК визначає тільки договірних представників, якими можуть бути спеціально уповноважені ними (юридичними особами) на те особи, а питання про їхніх законних представників залишається відкритим, нерегламентованим, що викликає різні складності при провадженні у справі, і тому нерідко виникає необхідність звернутися до аналогії закону при вирішенні цих питань.

Також як законних представників КАС передбачає участь органів та інших осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (ч. 8 ст. 56). До них належать: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи, які у випадках, встановлених законом, можуть звертатися до адміністративного суду з адміністративними позовами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб і брати участь у цих справах (ст. 60 КАС).

На відмінну від адміністративного, кримінальне судочинство передбачає лише законне представництво прокурором потерпілого або цивільного позивача у

випадках, коли він пред'являє або підтримує пред'явлений цивільний позов, якщо цього вимагає охорона прав фізичних чи юридичних осіб або державних інтересів (ст. 264 КПК). Хоча КПК формально і не визнає це законним представництвом.

Також у КАС досить чітко встановлений перелік документів, якими підтверджуються повноваження представників, повноваження представників у суді та межі їх реалізації, чого не вистачає КПК і що викликає на практиці багато запитань та труднощів.

Ці та інші недоліки нині чинного адміністративно-процесуального та кримінально-процесуального законодавства потребують обов'язкового дослідження та усунення шляхом формування обґрунтованих положень, які б дали змогу позитивно вирішити ці питання правозастосовчої діяльності.

Література

1. Андреев В.К. Представительство в гражданском праве. – Калинин, 1978.
2. Рясенцев В.А. Происхождение представительства и его сущность в буржуазном гражданском праве // Учен. зап. ВЮЗИ. – 1960. – Вып. 10.
3. Теория государства и права / Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. – М., 2001.
4. Невзгодина Е.Л. Представительство по советскому гражданскому праву. – Томск, 1980.
5. Туленков П.М. Участие представителей на предварительном следствии в советском уголовном процессе. – Волгоград, 1976.
6. Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. – СПб., 1894.
7. Розенберг Я.А. Представительство в советском гражданском процессе. – Рига, 1974.
8. Адаменко В.Д. Советское уголовно-процессуальное представительство. – Томск, 1978.
9. Ильинская И.М., Лесницкая Л.Ф. Судебное представительство в гражданском процессе. – М., 1964.

УДК 342.925(477)

Д.А. Козачук

ПІДСТАВИ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

Запровадження в Україні адміністративного судочинства, безперечно, є значним кроком на шляху забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина від порушень з боку владних інституцій. Кодекс адміністративного судочинства закріпив значні надбання ефективної, демократичної, відкритої організації судового провадження, які знайшли своє відображення в таких принципах, як, наприклад, верховенство права, рівність усіх учасників перед законом і судом, гласність і відкритість судового процесу, забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішень адміністративного суду.

Апеляційне оскарження – один із найпоширеніших у сучасному судовому процесі способів оскарження судових рішень, які не набрали чинності, у суді вищої інстанції. Цей спосіб оскарження судових рішень існує, зокрема, у